

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A1 TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ UZUN TEZİ

“GERÇEĞİ AŞAMAYAN, HAYALLERE ULAŞAMAYANLAR”

Danışman Öğretmen: Abdullah Şahin

Öğrencinin Adı: Pınar

Öğrencinin Soyadı: Tanrıver

Diploma Numarası: D1129004

Sözcük Sayısı: 3936

Araştırma Sorusu: Miguel de Cervantes Saavedra'nın “Don Quijote” ve Rezaizade Mahmut Ekrem'in “Araba Sevdası” adlı yapıtlarındaki odak figürlerin yaşadıkları gerçek-hayal çatışması nasıl işlenmiştir?

ÖZ (ABSTRACT):

Miguel de Cervantes Saavedra'nın "Don Quijote" ve Recaizade Mahmut Ekrem'in "Araba Sevdası" adlı yapıtlarının incelendiği bu tez, Uluslararası Bakalorya Programı A1 Türk Dili ve Edebiyatı dersi kapsamında oluşturulmuştur. Bu çalışma boyunca iki yapıttaki odak figürlerin kişilik özelliklerinin, özellikle gerçek ve hayal çatışmasının kişiliklerine ve yaşamlarına etkisinin yazarlar tarafından işlenmesi arasındaki benzeşmeler ve ayrışmalar yapıtlardan pasajlar ile desteklenerek incelenmiştir. İkisi de dönemine öncülük eden bu yapıtlarda odak figürlerin oluşturulması noktasında dikkat çekici olan benzeşmeler ve ayrışmalar üç farklı açıdan incelenmiştir. Bunlar; gerçek-hayal çatışmasının nedenleri, gerçek-hayal çatışmasının Bihruz Bey ve Don Quijote'nin yaşamındaki etkileri, Bihruz Bey ve Don Quijote'nin gerçek ve hayal arasındaki ince çizginin neresinde durduklarıdır. Bu iki yapıt birbirinden çok farklı dönemlerde oluşturulmuş olsa da her iki yapıt da çağına yeni bir boyut kazandıran ve yenilikçi yapıtlardır. Bu bağlamda odak figürlerin iç çatışmaları, hayali sevgililer peşinde koşup hayal içinde yaşamaları ve buldukları çağın ve toplumun dışında yaşama istemleri dikkat çekici bulunmuştur. Hemen hemen her çağda ve her toplumda gözlemlenebilecek evrensel bir tema olan gerçek-hayal çatışması Cervantes'in "Don Quijote" adlı yapıtındaki odak figür olan "Don Quijote" ve Recaizade Mahmut Ekrem'in "Araba Sevdası" adlı yapıtının odak figürü olan "Bihruz Bey"de canlı ve biraz da trajikomik bir şekilde işlenmiştir.

Sözcük Sayısı: 198

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	4
1. GERÇEK DÜNYANIN VE HAYAL DÜNYASININ İÇ İÇE GEÇMESİNİN NEDENLERİ.....	6
1.1. Romanların Etkisi.....	6
1.2. Toplumsal Yapının Değişmesi.....	7
2. GERÇEK DÜNYA İLE HAYAL DÜNYASININ ÇATIŞMASININ SONUÇLARI.....	8
2.1. Sorumluluk Duygusu.....	8
2.2. Karşılıksız Aşklar.....	9
2.3. Karakterlerin Çektiği Acılar.....	12
2.4. Çağının Dışına Çıkma İstemi.....	13
3. KARAKTERLERİN GERÇEĞE YAKINLIKLARI.....	16
4. SONUÇ.....	17
KAYNAKÇA.....	19

GİRİŞ

Yazıldıkları toplumların büyük değişimlere uğradığı, yeniliklerin yaşandığı birbirinden çok farklı iki dönemin ürünü olan “Don Quijote” ve “Araba Sevdası” isimli yapıtlar arasındaki ilgi ya da benzeşmeleri daha net görebilmek için yapıtlardaki olayların geçtiği dönemlerin şartlarına kısaca değinmek gerekmektedir.

17. yüzyılın başlarında İspanyol yazar Cervantes tarafından kaleme alınan “Don Quijote” roman türünün ilk örneği sayılmaktadır. O günlere kadar “kilise”nin ve “senyör”lerin idealleri ve fikirleri doğrultusunda yaşamaya çalışan insanlar artık kendi iradesi ve bilgilerine güvenerek hayatlarını biçimlendirmek cesaretini kendilerinde bulmaya başlamışlardır. Bu keskin bükümün içine girmiş olan toplumda oluşan kaygı yerini yeni arayışlara bırakarak yeni bir yaşam tarzının oluşmasına sebep olmuştur.

Edebiyat tarihinde yeni bir çığır açan bu yapıt yazılmadan önce şövalyelerin destanlarını içeren romanslar okunmaktadır. “Don Quijote” tam bu dönemin içinde yaşayan ve bu şövalye romanslarının büyük bir tutkunu olan ancak gün geçtikçe toplum içindeki saygınlığını, işlevini ve etkisini yitirmeye başlamış olan bir köy soylusudur. Yardıma muhtaç olan insanlara yardım eden, zor durumda olan kadınları kollayan, haksızlığa uğramış kişilerin imdadına koşan bu cesur ve amansız savaşçıların romanslarını, öykülerini okuyarak ve dilden dile dolaşan büyük destanlarını dinleyerek evine kapanmış bir şekilde zaman geçirmektedir. Bu insani değerlerle bezenmiş olan şövalyelerin yalnızca insanlık adına benimsedikleri yüce ve ulaşılmaz ülküleri ise burjuvazinin getirdiği yeni toplumsal dönem ile tarihe karışmış; yerini bencilliğe ve hatta yalnızca kendi adına yaşamaya yönelik bir yaşam biçimine bırakmıştır. Bu ikilem içerisinde yaşamını sürdürmeye çalışan “Don Quijote” ise sonunda bir parça da olsa aklını yitirmeye başlar. İçinde bulunduğu akıl bulanıklığı nedeniyle romanslarını okuduğu şövalyelerin ülkülerini gerçekleştirmek ve onlar gibi yaşayabilmek amacıyla yola çıkar. Ancak kendisini hayali bir şövalye dünyasının içinde bulur. Yarattığı bu hayal dünyası gerçek dünya ile çatışmakta Don Quijote ise bu büyük ikilemin farkında olmadan yaşamaktadır.

Türk edebiyatındaki roman türünün ilk örnekleri ise 19. yüzyılda verilmeye başlanmıştır. 1895 yılında Recaiade Mahmut Ekrem imzasıyla yayımlanan “Araba Sevdası” isimli roman ise Tanzimat Dönemi’nde yazılan en başarılı yapıtlardan biri olma özelliğine sahiptir. Batı’yı izlemeye ve oradaki gelişmeleri taklit etmeye başlayan Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu durum toplumun birçok kesiminde etkili olmuş ve Tanzimat Dönemi’nde bir “yeni insan” modeli oluşmaya başlamıştır.

Toplumdaki birçok çevre gibi “Araba Sevdası” isimli yapıtın odak figürü olan “Bihruz Bey” de bir hayal gerçek çatışması yaşamış ve yeni bir yola girmek durumunda kalmıştır. İşte bu yapıt da tam olarak bu köklü değişimi ve kırılma noktasını anlatan ayrıca okuyucuya yaşatan bir romandır. Bihruz Bey’in yaşamakta olduğu bunalım, aynı zamanda toplumun belli bir kesiminin de yaşadığı, somut örneklerle açıklanabilecek düzeyde bir gerçeklik taşıyan; tam anlamıyla bir bunalımın odak figür üzerinden yansımasıdır. Toplumun içindeki tüm gerçeklikle “Bihruz Bey”in içinde bulunduğu hayali dünyanın çatışması aynı zamanda içinde yaşadığı toplumun Batı’yla çatışmasını göstermektedir. Gerçek dünyada yaşanan bu büyük değişimi yanlış anlayıp kendine yarattığı hayal dünyasını gerçek zanneden Bihruz Bey’in hikâyesi aynı zamanda yanlış Batılılaşmanın da bir resmi gibidir.

1. GERÇEK DÜNYANIN VE HAYAL DÜNYASININ İÇ İÇE GEÇMESİNİN NEDENLERİ

1.1. Romanların Etkisi

Her iki kahramanın hikâyesi de trajikomik ya da Dostoyevski'nin Don Quijote için yaptığı yoruma göre "ironik"tir. Buna neden olan ise karakterlerin dünyayı algılayışlarındaki yanlışlıktır. Bu yanlış anlamının temel nedenlerinden biri olarak da odak figürlerin okudukları kitaplardaki hikâyelerin etkisi altında kalmalarıdır. Öyle ki okudukları bu yapıtlardaki kahramanlara öykünmeye ve anlatılan yaşama biçimlerini uygulama isteğine yenik düşmeye başlamaları, onları uçsuz bucaksız bir hayale sürüklemeye başlamıştır. Bu durum özellikle Don Quijote'nin atıldığı maceraların temelini oluştururken, Bihruz Bey için bu etkinin az olduğu söylenebilir.

"Don Quijote"un yazıldığı dönemde sürekli okunan romanlar, büyük bir kitleyi etkisi altına almıştır. Bu romanlarda anlatılan şövalyelerin aşk, gurur ve insanlık adına yaptıkları eylemler, Don Quijote üzerinde de hayranlık uyandırmıştır. Bir bireyden öte bir kahramanın anlatıldığı bu romanslar, başkahraman Don Quijote'de bu şövalyelere öykünme ve onlar gibi yaşamak uğruna yollara düşme isteğini uyandırmıştır. O dönemde 50'li yaşlarında olan ve akıl sağlığını kaybetmeye başlayan başkahramanın yenik düştüğü bu arzusunu Cervantes bir dış gözlemci bakışıyla okuyucusuna aktarmıştır.

"Ve böylece az uyuyup çok okumaktan beyni kurudu, aklını yitirdi. Hayali, kitaplarda okuduğu şeylerle, büyüler, savaşlar, düellolar, yaralar, iltifatlar, aşklar, işkenceler, inanılmaz saçmalıklarla doldu. Okuduğu hayal icadı âlemin gerçek olduğu, kafasına öyle bir yerleşti ki, onun gözünde, dünyada daha gerçek bir öykü olamazdı."
Cervantes, s. 52.

Bu düşünceleri daha da ileriye taşıyarak Don Quijote'nin akıl sağlığını kaybetmesindeki en önemli nedenin bu romanslar olduğunu vurgulayan Cervantes, onun "çılgınlık" olarak nitelediği düşüncelerini yani gerçeklikten hayal dünyasına romanslar yoluyla geçişini açıkça belirtmiştir.

"Nitekim tamamen kaybettiği aklına dünyanın en çılgınca fikri geldi ve hem şerefini yüceltmek, hem de ülkesine hizmet etmek amacıyla gezgin şövalye olmayı uygun ve

hatta gerekli buldu. Zırhını kuşanıp atına binerek dünyayı dolaşacak, serüven peşinde koşacak, okuduğu kitaplarda gezgin şövalyelerin yaptığı her şeyi yapacak, bütün haksızlıkları düzeltecek, tehlikeleri göğüsleyecek ve bu sayede, ebedi şan ve şöhret kazanacaktı. Zavalıcık, kendini şimdiden yığıtliği sayesinde en azından Trabzon İmparatorluğu tacıyla ödüllendirilmiş zannediyordu.” Cervantes, s.53.

Paşa babasının tuttuğu hocalar vasıtasıyla Fransızca öğrenmiş olan Bihruz Bey ise okuduğu Fransızca romanlardan etkilenmiştir. Bu romanlara kendisini fazla kaptırması sonucunda hem hayatı hem de aşkı romanlarda anlatıldığı gibi görmeye başlayan Bihruz Bey, anlatılan kahramanlara öykünerek Periveş Hanım’a âşık olduğu kanısına kapılmaya başlamıştır. Tıpkı Batılılaşmayı yanlış yorumlaması, Batı kültüründen esinlenmeyi yanlış algılaması gibi Batı kültüründe oluşmuş roman türünü de yanlış anlamıştır.

“Bihruz Bey, bunları dinledikçe bu güzel, bu şairane romanın kahramanı bizzat kendisi olduğunu düşünerek mesut ve müftehir olacak idi.” Recaizade, s.51.

1.2. Toplumsal Yapının Değişmesi

Karakterlerin gerçek hayal çatışması yaşamalarının önemli nedenlerinden biri de yaşadıkları toplumlardaki köklü değişimler ve bu değişimleri tam anlamıyla anlayamamaları, yeni yapıya ayak uyduramamalarıdır.

Odak figürlerin ikisi için de geçerli olmak üzere yeni yaşam tarzıyla mevcut durumdaki yaşam tarzlarını örtüştürememeleri, gerçek-hayal çatışması yaşamalarının en önemli nedenlerinden biri olmuştur. Bu duruma göre, odak figürlerin geçmiş zamanı hayal ederek kendi dönemlerinin değişen dünyasına ayak uyduramamaları, zihinlerinde oluşturdukları hayaller ile yaşamalarına neden olmuştur.

Birçok örnekte görüldüğü üzere odak figürlerin gerçek-hayal çatışmaları yaşadıkları toplumun şartlarından hoşnutsuzlukları eksenine oturtulmuş ve temel gerekçe olarak açık ve net bir biçimde bu sorunsal gözler önüne serilmiştir. Odak figürlerin hayallerini oluşturan en temel öge olan dış dünyadan, sahip olmadıkları şeylerden ve hatta efsanelerden aşırı etkilenmeleri, ulaşmak istedikleri sonuç olarak gösterilen “değişim”

olgusuyla bütünleştirilmiştir. Yaşamak istedikleri değişimin hayalini kurarken bu hayal içinde yaşamaya başlayan odak figürler, aynı zamanda çağın dışına çıkma istemlerini de bu şekilde gerçeklikle olmasa dahi hayata geçirmişlerdir. Aslında çatışma da tam olarak bu noktada başlamış, içinde buldukları bunalımın giderek derinleşmesine neden olmuştur. İstemlerini tam anlamıyla sonuca ulaştırmışçasına yaşamaya çalışan odak figürler, her seferinde farklı duygusal yenilgilere ve bunalımlara sürüklenmiş, içinde yer aldıkları gerçeklikle sürekli çatışmışlardır. Gerçekliği kabul edememeleriyle birlikte ülkülerinden de vazgeçmeyen karakterler ait olmadıklarını düşündükleri çağın dışına çıkabilmek adına çaba göstermek bir yana, yalnızca “istedikleri” gibi yaşamaya çalışmışlardır.

2. GERÇEK DÜNYA İLE HAYAL DÜNYASININ ÇATIŞMASININ SONUÇLARI

2.1. Sorumluluk Duygusu

Bu iki kahramanın ortak özelliği olan ve hikâyelerinin temelini oluşturan “yanlış algılama” sorunu, aynı zamanda kahramanların karakterlerini farklı şekilde etkileyerek bambaşka yönlerde ilerleyen maceralarını oluşturur. Bu sorun Don Quijote’de kendini yollara vurma ve hayal içinde gerçekçi mücadelelere atılma yönünde gelişirken, Bihruz Bey tam aksine çalışmak yerine baba parası yemeyi tercih eden tembelce bir yol seçer.

“Bütün bunlar... Tanrı'nın beni bu dünyaya gönderme sebebini, icra etmekte olduğum şövalyelik mesleğini, sizin durumunuza uygulamaya, güçsüzlere ve ezilenlere yardım edeceğime dair verdiğim sözü yerine getirmeye itiyor.” Cervantes, s.186.

“Bihruz Bey, valideynin tek evladı olduğu için zaten pek şımarık büyümüş idi. Pederinin servet ve samanı mahdumun her arzu ettiği şeyi kolaycacık istihsal edebilmesine müsait idi.” Recaizade, s.16.

Don Quijote'nin yaratımı döneminde Rönesans ve ardından çağ değişimlerinin bunalımını yaşayan toplumun izlerini gösteren bir olgu da “kilise” etkisinin giderek ortadan kalkmasıdır. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri olarak yine okuduğu romanslardan etkilenecek layık olduğu övgüyü ve değeri geri kazanmak isteyen bir

şövalyenin yapması gerekenlerin içinde dini görevlerin de bulunduğunu düşünen Don Quijote bunu dostu Sancho Panza'yla şu şekilde paylaşmıştır:

“Yine de Hristiyan, Katolik ve gezgin olan şövalye olan bizler, yaşadığımız fani hayatta kazanılan şöhretin gururuna kapılmayıp, göksel, tanrısal ebediyete sahip olan, gelecek yüzyılların şerefiyle ilgilenmeliyiz. Bu hayatta kazanılan şöhret, ne kadar uzun süreli olursa olsun, belli bir sonu olan dünyayla sona ermek zorundadır. İşte bu sebeple Sancho, yaptıklarımızın, inandığımız Hristiyan dininin koyduğu sınırları aşmaması gerekir.” Cervantes, s.495.

İşte Don Quijote tam anlamıyla tek bir birey olarak çıktığı bu mücadele yolunda, sancılı değişimin sorunlarını yansıtırken aynı zamanda kendi adına bir yeniden doğuş yöntemi üretmeye çalışan yaratıcı bir kahramandır. Bihruz Bey ise Osmanlı'nın zengin ailelerinden birinin çocuğudur ve Tanzimat Dönemi'nin getirdiği Batılılaşma sorunsalını tüm benliğiyle hissetmektedir. Bihruz Bey'in içinde bulunduğu bu bunalım durumu ise yalnızca çaresizlik ve boş vermişlik içindeki bir yanılsamalar bütünü olarak ifade edilebilir.

2.2. Karşılıksız Aşklar

Her iki yapıtta açıkça belirtildiği üzere kahramanların içinde yaşadığı hayali dünyanın parçalarından bir tanesi de hayali sevgilileridir. Bu olgu Bihruz Bey'in yaşadığı değişim çalkantılarının içinde temele yerleştirilmiş ve en büyük hayalinin okuduğu romanlardaki gibi bir âşığı olması üzerine anlatımlar yapılmıştır. Don Quijote'ye göre son derece daha bencilce bir hayat sürmekte olan Bihruz Bey'in yanılsamalarının en belirgin örnekleri aşk ile ortaya çıkmıştır. Hikâyenin genel anlamda Bihruz Bey'in aşk üzerine yanılsamaları üzerine kurulmuş olması, bu iki kahramanın en temel farklılıklarından birini oluşturmaktadır. Don Quijote'de hayali sevgili kavramı daha az işlenmişken, Bihruz Bey'in hayali sevgilisi karakterin yaşamının hemen her noktasını etkilemektedir.

Bihruz Bey, Çamlıca Bahçesi'ni Avrupa'dan bir köşe olarak tanımlamakta ve yaşadığı sahneleri okuduğu romanlara atıfla Batılı bir aşkın içinde bulunduğu yanılsamalarıyla yorumlamaktadır. Bunların en açık örneklerinden biri de Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'ı ilk kez gördüğü anda canlanır. Hiç ilgisi olmamasına rağmen Periveş Hanım ile yardımcısı Çengi Hanım'ın konuşmalarından duyduğu "İngiltere" sözcüğü, onu kendisiyle ilgili konuştukları şüphesine inanmaya sürükler.

"... sarışın hanımın zarafetine hayran olup dururken en sonra İngiltere lafzını işittiği gibi bunu mücerret kendisine fırlatılmış bir ufak taş olmak üzere telakki etmek istedi. Bunda da esasen hakkı vardı. Çünkü o mecmada kendisinden başka –İngiltere'den henüz gelmiş bir mösyö gibi- alafranga giyinmiş kimse yoktu. Böyle bir iltifat-ı cihan-kıymete nailiyetten dolayı kendisini en birinci bahtiyarlardan addetmeye kalkışan Bihruz Bey..." Rezaizade s.32.

Görür görmez âşık olduğu ve bir "Batılı" gibi aşkı için yanıp tutuştuğu hayali sevgilisi için acı çeken ve bu aşka kapılmış olmanın verdiği heyecanla hayalini günden güne büyüten Bihruz Bey, tek başına kapandığı odasında hayali sevgilisiyle konuşur:

"Oh! Benim sevgilim!... Görmüyor musunuz ne kadar surfans içindeyim. Bana merhamet ediniz ki sizi adore ediyorum, işte huzurunuzda diz çöktüm." Rezaizade, s.77

Bihruz Bey'in yanılsamalarından biri de bu hayalini düşündükçe geliştirerek daha farklı bir hale getirmesinden kaynaklanır. İlk görüşte âşık olduğu Periveş Hanım'ın aslında onun sandığı gibi çok temiz bir geçmişi olmayan bir kadındır. Ancak, Bihruz Bey onun çok asil bir aileye mensup olduğundan son derece emindir.

"Fakat beyin fikrinde Periveş Hanım gibi noble bir aileye mensup, mükemmel terbiye görmüş bir nazenine takdim olunacak muhabbetnamenin..." Rezaizade, s. 56.

Bihruz Bey, duyduğu ve kendisini çağrıştırdığını düşündüğü bir tek kelimeyle dahi hayaller kurabilen ve âşık olan birisiyken aynı zamanda çok da bilgili olmayan, baba parası yiyen birisi olarak, derin bir hayal gücüne sahip, kültürlü, yaratıcı ve yaşadığı dönemde bir soylu sayılan Don Quijote'den tamamen ayrılır. Hayal ettiği tüm yaratımlara rağmen Bihruz bu hayalleri ileriye taşıyacak, süsleyecek ve uygulamak adına adımlar atacak bir yol bulamayan Bihruz; aşkla bezenmiş bu hayal dünyasında

alabildiğine sürüklenmeye ve acı çekmeye devam eder. Tüm bu yolları ve sevgilisine giden yolu öğrenmek için ise hocası Mösyö Piyer'e başvurur.

Bihruz Bey Çamlıca Bahçesi'nde, aniden âşık olduğu Periveş ile birkaç kelime de olsa konuşmayı başarsa da Periveş Hanım ve yardımcısının hal ve tavırlarına bir anlam verememiş olduğundan aklı bulanır. Hocası Mösyö Piyer ile derse başlayan Bihruz Bey aklından Periveş Hanım'ı bir türlü çıkaramaz ve hocası Mösyö Piyer'in politikayla ilgili konuşmalarına kulak asmaz. Bu noktada eserde işlenen aşk temasının Bihruz Bey'in hayalinden ibaret olduğu ve kahramanın kişiliğinin vurdumduymaz ve hayalinin içinde boğulan bir ruh haline büründüğü açıkça görülmektedir. Zira olayın devamında hocasından aklından çıkaramadığı Periveş Hanım ile ilgili akıl danışmak amacıyla aşktan söz etmesini ister. Bunun üzerine beklediği fikirleri alamamakla kalmayan Bihruz Bey hocası tarafından hırpalanır. Ancak bu hazin olay dahi onu hayallerinden alıkoyamaz ve o anda yine okuduğu bir romanın içinde olduğuna inanmaya başlar.

Don Quijote'de ise durum tamamen Bihruz Bey'in yaşadıklarından farklıdır. Don Quijote, Bihruz Bey'in aksine aşkı hayatının merkezine yerleştirmemiştir. Onun tek düşüncesi romanlarda öğrendiği gibi asil bir şövalye olmak uğruna mücadele etmektir. İşte bu parçalardan bir tanesi de bir şövalyenin sevgiliye ihtiyaç duyması gerekliliğidir. Onu hayalini kurduğu gibi bir şövalye yapabilecek sevgilisini ise Bihruz Bey'e benzer bir şekilde bulur. O da aralarında hiçbir şey geçmemiş bir köy kızına, üstelik onun bir soylu olduğuna inanarak âşık olduğu fikrine kapılır.

“Artık zırhı temizlenmiş, miğferine siperlik takılmış, atına isim verilmiş, kendi ismi bulunmuş olduğuna göre âşık olacağı bir kadın bulmaktan başka bir eksiği kalmamıştı; çünkü sevdasız bir gezgin şövalye, meyvesiz bir ağaç, ruhsuz bir beden gibiydi.... Kendi köyüne yakın bir köyde çok güzel bir çiftçi kızı vardı, ona bir süre âşık olmuş, ama anlaşılan şövalyemiz hiç belli etmemiş, kızın da haberi olmamıştı....Hayalindeki sevgili sıfatını ona vermeyi uygun buldu. Asıl adıyla tamamen ilgisiz olmayacak, bir prensesi, bir soylu hanımefendiyi hatırlatacak bir isim aradı ve Dulcinea del Toboso'da karar kıldı.” Cervantes, s. 54- 55

Bihruz Bey'in bencilce düşündüğü aşkının aksine Don Quijote yalnızca bir sevgiliye sahip olmasını gereklilik gibi görmüşse de her hayaline olduğu gibi Dulcinea'ya da o anda bağlanmıştır.

“Ey Prenses Dulcinea! Bahtsız yüreğimin efendisi, beni kovmakla, şiddetle, acımasızca sitem etmekle, güzel huzurunuzda bir daha çıkmamı menetmekle, çok büyük haksızlık ettiniz. Lütfen hanımefendi, sizin aşkınız yüzünden acılara gömülen, köleniz olan bu yüreği hatırlayın.” Cervantes, sf.56.

Tüm bu yönleriyle de dönemine eleştirel bir gözle yaklaşmaya devam eden yapıtlar, Don Quijote'nin içinde bulunduğu değişime ayak uyduramayıp bir köylü kızını bir soylu olarak sevmek zorunda olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Diğer yandan Tanzimat Dönemi içerisindeki Batılılaşma ve eskiye bir sünger çekme eğilimi de yine Bihruz Bey'in konuşmalarından anlaşılmaktadır. Sevgilisini asil bir aileye mensup olarak hayal etmekte olan Bihruz Bey bir Batılı gibi âşık olmaya çalışarak yine dönemine ışık tutmuştur.

2.3. Karakterlerin Çektiği Acılar

Okudukları kitaplardan esinlenerek içinde buldukları gerçeklik ile hayali birbirine karıştırmak konusundaki ciddi yanılsamalar, onları var olmayan dünyalara sürüklemesinin yanında kahramanlar için son derece yaralayıcı olmaktadır.

Don Quijote ve kurnaz bir köylü olan dostu Sancho Panza seyahatleri sırasında cezalarını çekmeleri için götürülmekte olan kürek mahkûmlarına rastlarlar. Don Quijote durumun ayırımına varamayarak kitaplarda okuduğu şövalyelik içgüdüleriyle bu haksızlığa bir son vermek adına ileri atılır. Bu yanılsama sonucu yalnızca zorla götürülen bir grup insana yardım etme isteğinin sonucu olarak ise olay onun beklediğinden çok farklı gelişir.

“Pek sabırlı bir adam olmayan Pasamonte, Don Quijote'nin kendilerini kurtarmak gibi bir saçmalığı yaptığına göre fazla akıllı sayılmayacağını anladığından, arkadaşlarını bir göz işaretiyle biraz öteye çekti ve Don Quijote'yi öyle bir taş yağmuruna tuttular ki, kalkanlarıyla korunmaya ancak vakit bulabildi.” Cervantes, s.188.

Bihruz Bey ise aşkından haberi olmayan, yalnızca hayallerinde yaşattığı Periveş Hanım'ın hayaliyle acı çekmektedir. Bu yanılsamanın temel nedeni de daha önce kitaplarda okuduğu kadarıyla ideal aşkı yaşama arzusunda olan Bihruz Bey'in hayalinde yaşattığı kadın için acı çekmesi gerekliliği inancıydı.

“Uyanık iken saat-ı hayatının hiçbir dakikası yoktu ki maşuka-i siyehçerdeyi düşünmeksizin geçsin. Hatta geceleri geç vakit yatağına girdikten sonra bin zahmetle bitab-ü tüvan olarak ruhunu ilka edebildiği âlem-i menam içinde bile muttasıl sarışın hanımla uğraşır.” Rezaizade, s.129.

Bu hayali yaratımlarıyla birlikte Don Quijote acılarını ve aşkını paylaşabileceği bazı dostlara da sahiptir. Her zaman yanında olan ve gerçekliğe daha yakın olmasına rağmen kurnazca Don Quijote ile birlikte maceralara atılan dostu Sancho Panza, onu dinleyen ve düşüncelerine değer verdiğini ifade eden yoldaşdır. Onu hayaline kavuşturacak başlıca unsur olan layık olduğu saygıyı geri kazanma arzusunu yerine getirmek üzere her zaman mücadeleye atılmak için hazır durumda bulunan Don Quijote gerektiği zaman kırılan miğferinin yerine bir karton koyacak kadar da hayaline sadık ve yaratıcıdır. Aksine Bihruz Bey yalnızlığa gömülmüş durumdadır. Tembelce ve bencilce sürdürdüğü yaşamında ona dostluk edecek veya yol gösterecek birini bulamamaktadır. Etrafında olan biteni görmezden gelen ve tüm yanılsamalarının sürüp gitmesine göz yuman Keşfi ve sadece parasını almaktan başka bir isteği bulunmayan hocası Mösyö Piyer dışında çevresinde neredeyse kimse yoktur. Belki de varlığını sürdürmesini sağlayan tek şey babasından kalan servettir ve o serveti de hoyratça tüketmektedir.

2.4. Çağının Dışına Çıkma İstemi

Her iki odak figürün de çağının dışına çıkma istemlerinin bulunması yapıtların içinde hem karakterlerinin hal ve tutumlarıyla hem de dışarıdan bir göz olarak bulunan yazarların bakış açılarındaki gözlemleriyle açıkça ortaya konmuştur. Her iki odak figürün de yapıtlar boyunca en büyük benzeşmelerinin başında bu olgu yer almaktadır. “Bihruz Bey”in dâhil olduğu Osmanlı Devleti ve toplumu hâlihazırda bir değişim yaşamakta ve toplumun bazı kesimleri için bu değişim çok güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Bu sınıfın içinde bulunan odak figür de Batılılaşma sorunsalı

içerisinde hayalleriyle karışık bulunduğu çağın ve toplumun içinde kendisini ayrı bir yere koymakta, ait olmadığını düşündüğü bu dönemin dışına çıkmak istemektedir. “Don Quijote”nin içinde bulunduğu durum ise küçük bir farkla “Bihruz Bey”den ayrılmaktadır. Bu fark da onun içinde bulunduğu yapının değişimine ayak uyduramaması, daha doğrusu bu değişimi reddederek eskiye olan özlemini her fırsatta belirtmesidir.

Bihruz Bey, çağının dışına çıkma istemini farklı yönlerden belirtmiştir. Aslında onun tam olarak anlatmak istediği, Batılı hayranlığının ve o yapıya erişme isteminin kendisini de kanıtlamak üzere içinde yaşadığı toplumun dışına çıkmasıyla göstermek istemesidir. Yeterince bilgisi ve yeterliliği olmasa dahi bu istemini de göstermek üzere ait olduğu toplumu reddettiğinin, beğenmediğinin ve hatta içinden çıkılmaz bir şekilde bu duyguya kendini kaptırdığının en açık örneğini şu şekilde vermiştir:

“Bihruz Bey Türklerde adam gibi şair yetişmediğini ve çünkü Türkçede şiir söylenemeyeceğini gene kendisi gibi alafranga beylerden işitmiş, Vasıf’ın şarkıcılıktaki maharetini ise çocukluğundan beri hanelerine gelen okumuş hanımlardan anlamış, dinlemiş...” Recaizade, sf. 64.

Buna benzer bir şekilde yine içinde yaşadığı toplumu ve düzeni acımasızca eleştirmekten geri kalmayan Don Quijote, Bihruz Bey’in aksine bilgili ve aynı zamanda düşüncelerini açıkça belirtmekten korkmayan biridir. Kurduğu hayallerin de dışına çıktığı anlarda dahi şövalyelerin hüküm sürdüğü bir toplumsal yapı olan ülküsünden asla vazgeçmediğini de gözler önüne sermektedir:

“... gezgin şövalyelerin geçmiş yüzyıllarda dünyaya ne kadar faydalı ve gerekli olduğunu, günümüz dünyasında da, olsalar, ne kadar yararlı olacaklarını size göstereyim diye Tanrı’ya dua etmeyi düşünüyorum. Ne var ki, şu anda, insanların günahları yüzünden dünyada tembellik, aylaklık, oburluk ve zevk hâkim.” Cervantes, sf. 555.

Yapıtlardaki odak figürlerin yanı sıra yazarların da konuyla ilgili duyarlılıkları anlatımlarına yansımış ve zaman zaman içinde bulunulan durumu açıklamak açısından kendilerini odak figürle özdeşleştirerek anlatımı güçlendirme yoluna

gitmişlerdir. Bu durumun örneklerinden birini, Recaizade eserinde şu şekilde gözler önüne serer:

“... kendi mahsul-i karihası olan sözlerden <<sebebini mümkünü yok keşfedemedim>> cümlesindeki telmihi beğendi ise de mektubun ansabl'ını pek kommün, ziyadesiyle fad, aşırı ensipid görüldüğünden tebyiz ve takdimini tensip edemedi; o zaman mektubun yazılışındaki letafetsizliği lisan-ı Türkinin kifayetsizliğine hamlederek biraz söylendikten sonra...” Recaizade, sf. 59.

Yapıtta birçok kez başvurduğu üzere, Recaizade anlatımını Fransızca kelimeler katarak güçlendirmeye çalışmış, yani Bihruz Bey'in düşüncelerine ışık tutarken bunları yine Bihruz Bey'in beyninden geçen düşüncüleri tam anlamıyla yansıtmaya çabalamıştır. Bihruz Bey'in içinde bulunduğu bu bunalımı tüm gerçekliğiyle ortaya koymaya çalışırken, yine onun düşüncelerine tam olarak vurgu yapmaktan geri kalmamıştır.

Cervantes ise genel anlamda odak figürünün kendisiyle seslenmeye çalışmış, yapıt boyunca bulunulan döneme atıflar yaparken aynı zamanda bunun yalnızca Don Quijote'nin görüşleri olduğunu hissettirerek, hiçbir şekilde kendi fikirlerini ortaya açık olarak koymamıştır. Jale Parla da bu esere yaptığı sunuşunda konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde ortaya koymuştur:

“Don Quijote'de Cervantes hiçbir söz, söylem, fikir ve inancın mutlakiyetini savunmadığı, üstelik bunlardan herhangi biri bir üstünlük kazanacak gibi olduğunda onu yıktığı gibi...”

Bu durumun örneklerinden bir tanesini de yine Don Quijote'nin ağzından şu şekilde göstermeyi uygun görmüştür:

"Ben sadece dünyaya gezgin şövalyelik tarikatının sancaklarının dalgalandığı o mutlu çağı canlandırmamakla düştüğü büyük hatayı anlatmak için uğraşıyorum. Fakat bizim yoz çağımız, gezgin şövalyelerin, krallıkların savunmasını, bakirelerin korunmasını, öksüzlere, yetimlere yardımı, kibirlinin cezalandırılmasını ve alçakgönüllülerin mükâfatlandırılmasını üstlendiği, görev bildiği çağların sahip olduğu mutluluğu yaşamayı hak etmiyor." Cervantes, sf. 458.

3. KARAKTERLERİN GERÇEĞE YAKINLIKLARI

Don Quijote ile Bihruz Bey'in belki de en önemli farkı yanlış anlamının sınırlandırılmasıdır. Öyle ki maceralarının sonunda ölüm döşesindeki Don Quijote bütün bu ironinin farkında olduğunu hissettiren bir konuşma yapar:

“Artık şuuruma kavuştum; zihnim iğrenç şövalye kitaplarını maalesef sürekli okumam yüzünden üzerine inen cehaletin karanlık gölgelerinden kurtuldu, aydınlandı. Saçmalıklarını, yalanlarını açıkça görüyorum artık; tek üzüldüğüm, gerçeği görmekte bu kadar gecikmiş olmam; yanlışımı tamir etmeye, ruhuma ışık tutacak kitaplar okumaya vaktim yok.” Cervantes, s. 881.

Don Quijote'nin yaşadığı toplum içinde yaygın olarak kabul gören kanılardan bir tanesi olan delilerin ölüm döşesinde akıllanması durumu, bu anlatımla birlikte vurgulanmış ve nihayetinde Don Quijote tam anlamıyla gerçekliğe dönerek, geçmişte yaptıklarını kötüleştirmiştir. Hatta gerçek lakabı ve ismini kabullenerek bu gerçekliği içselleştirdiğini göstermiştir. Benzer bir durumu yine ölüm döşesinde vasiyetnamesini yazdırırken şu şekilde belirtmiştir:

“Beyler, ağır olalım; eski çamlar bardak oldu. Ben deliydim, artık akıllıyım; La Mancha'lı Don Quijote'ydim, şimdi dediğim gibi, İyi Yürekli Alonso Quijano'yum.” Cervantes, s.883.

Öte yandan Bihruz Bey macerasının hiçbir kısmında bu ironinin farkında olduğunu hissettirmez. Ancak, kitabın sonunda Periveş Hanım'ın aslında ölmediğini ve Periveş Hanım'a ait sandığı landonun aslında kiralık olduğunu öğrenmesi tüm hayallerinin yıkılması anlamına gelse de yaşadığı üzüntü ve derin şaşkınlık ortadan kayboluvererek gerçeği kabullenmeme durumu ortaya çıkmıştır:

“Hasılı bir dakika evvele kadar ruh ve fikrini nalan ve giryen ve perişan eden hatıralar, tatlı heyecanlar bir ande nabut ve napeyda oldu. Ben an içinde gönlünü hayret ve nefret ve hasretin hepsine benzer, fakat hiçbirini değil, nakabil-i tahlil ve tarif bir hiss-i garip istila etti.” Rezaizade, sf. 225.

Bu beklenmedik durumun onun üzerindeki bu derin etkisine rağmen tekrar Periveş Hanım ile Çengi Hanım'a doğru yönelen Bihruz Bey, bu yüzleşmenin sonunda ancak "pardon" diyerek uzaklaşmıştır. Yani yüzleştiği bu gerçeklikten kaçmış ve tüm yaşadıklarını bir sonuca bağlamamıştır. Bu nedenle Bihruz Bey'in yapıt boyunca gözler önüne serilen gerçeklikle arasındaki zayıf bağlar açıkça belirtilmiştir.

Cervantes'in aksine Recâizâde, yapıtına ironik bir son yazmıştır. Figürün bu tutumu yapıtın sonunda dahi hayalden kurtulamadığını ve hayal içinde yaşamına devam ettiğini gözler önüne sermektedir. Ancak Don Quijote, yapıtın sonunda tam anlamıyla gerçekliğe dönmüş ve tüm yaptıklarıyla hesaplaşmıştır.

4. SONUÇ

Miguel de Cervantes Saavedra'nın "Don Quijote" adlı yapıtı kendi halinde bilgili bir köy soylusunun kurduğu hayalleri ve hedeflerini yerine getirmek için amansızca atıldığı serüvenleri konu alır. Bu serüvenlerin sonucunda yaşadığı hayal kırıklıklarını, yenilgilerini ve başından geçen olayları tüm çıplaklığı ile ortaya koymuştur. Tüm bu yaşananlar odak figür olan "Don Quijote"nin ulaşmaya çalıştığı saygın bir şövalye olmak istemi üzerinden kurgulanırken, kurduğu hayaller de yine bu noktada odaklanmaktadır.

Recaizade Mahmut Ekrem'in "Araba Sevdası" adlı yapıtı ise Tanzimat Dönemi'nde yaşayan Avrupa'yı taklit eden odak figür "Bihruz Bey"nin hayali bir aşka kapılmasıyla başından geçen olaylar toplumda yaşanan değişimin sancılı sorunsalı üzerinden aktarılmıştır. Yapıtın tümüne hâkim olan toplum ve değişim eleştirisi, Bihruz Bey'in hayalleri üzerinden açıkça ortaya konmuş, onun yaşadığı bunalımlar ile toplumun içinde bulunduğu durum özdeşleştirilmiştir.

Her iki yapıtın da odak figürleri yaşadıkları dönemde okudukları romanlardan etkilenmişler ve hayallerini kurarken okudukları romanların etkisinde kalmışlardır. Bu durum Bihruz Bey'e göre çok daha bilgili ve yaratıcı bir kimse olan Don Quijote'de değişim adına bir umudun yeşermesine ve okuduğu efsaneleri gerçekleştirebilmek

adına onun harekete geçmesine neden olmuştur. Bihruz Bey'de ise yansımalar tam aksi yönde olmuştur. Görece zengin bir ailede yaşayan ve baba parası yiyerek ve onun tuttuğu hocalardan Fransızca öğrenen Bihruz Bey, okuduğu Fransızca romanlardaki aşklara ve yaşananlara öykünerek oluşturduğu hayal dünyasında yalnızca yaşamaya ve tembelce bir tavırla hareket etmemeye devam etmiştir.

Bu iki yapıtta ortak nokta her iki odak figürün hayali sevgililerinin olmasıdır. Cervantes'in yapıtında bu durum yalnızca bir gereklilik olarak odak figürün hayal ettiği bir figür iken Recaizade aşk temasını yapıtının merkezine oturtmuştur. Öyle ki yapıt boyunca hayal üzerine tüm kurgular ve çatışmalar aşk üzerinden aktarılmış, odak figürün karakterini var etmek istediği nokta da bir "Batılı gibi sevmek" eksenine oturtulmuştur.

Hayal ile gerçek çatışmalarının sonuçlarından bir diğeri ise odak figürlerin kendi çağlarının dışına çıkma istemleridir. Bu durum Bihruz Bey'in hayallerinde değişimin ve yeniliğin güzelliklerinin işlenmesiyle belirtilmiştir. Yapıtın anlatımı boyunca bu durum Türk toplumunun ve ilgili her konunun eleştirilmesiyle gösterilmiştir. Öte yandan Cervantes yapıtında odak figürünün çağından memnun olmayışını ve değişmeyi istemesini eskiye olan özlemiyle ortaya koymuştur. Her iki odak figürün de hayallerinin gerçek ile çatışması gözler önüne serilirken, sancılı değişimlerin toplum üzerindeki etkileri, bu sorunsalın yansımalarının çözümlenmesiyle aydınlatılmıştır.

Çağına ışık tutan bu yapıtlar, kendisinden sonra gelen yapıtlara da esin kaynağı olmuş ve birçok büyük romanın yazılmasına öncülük etmişlerdir. Her iki figür açısından da ironinin sürekli olarak işlenmesi sonucunda Don Quijote yaşadığı hayallerin farkında olarak ve amaçları uğruna savaşıyor kaybederken, Bihruz Bey yapıtın son anında da bu hayal dünyasının içinde kalarak, ironik bir sonla hayallerini gerçekleştiremeden veda etmiştir.

Sözcük Sayısı: 3936

KAYNAKÇA

- Ekrem, Rezaizade Mahmut. Araba Sevdası. 8. Baskı. İstanbul: İnkılâp Yayınevi, 2010.
- Saavedra, Miguel de Cervantes. La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote I. 15. Basım. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Ocak 2012.
- Saavedra, Miguel de Cervantes. La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote II. 15. Basım. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Ocak 2012.
- Parla, Jale. Don Kişot'tan Bugüne Roman. 4. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.